

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Mars 2011; första fastebrevet

Kära systrar och bröder i Kristus!

Ännu en kall morgon, temperaturen visar minus fjorton, och himlen skiftar i blekt rosa bortom kullarna. Själva morgonljuset känns kallt, men är uteslutande vackert. Snön har pudrat landskapet med ett nytt flortunt lager i natt. Allt är mycket stilla. Utanför köksfönstret avlöser domherrar och talgoxar varandra för frukost på fågelbordet, medan jag själv dricker mitt morgonkaffe ur en kopp från Brännvalls Café i Överkalix (en raritet jag lyckades övertala caféinnehavaren att få köpa vid ett besök på orten förliden sommar). I sådana koppar gör sig bara hederligt kokkaffe.

Vår rytm och våra riter skiljer sig åt, så måste det få vara, men för mig har de tidiga morgnarna alltid varit dygnets främsta gåva. En del "packar kappsäcken kvällen före", några finner gläntor i tiden vid andra tillfällen under dagen, färre stiger upp i vargtimmen med munkarna i de ännu kärva klostren för att vaka in dagen. Kallelser, omständigheter och förutsättningar ser olika ut och behöver så göra. Det viktiga, för oss alla, är att någon gång under dagen söka den tystnad som är "en öppen dörr som direkt leder dig in i Guds eget liv", som en karmelitmunk uttryckt det.

I går lade jag sista handen vid ett nytt nummer av Pilgrim, denna gång med *Förundran* som tema. Redaktörens roll är privilegierad; det har varit en fröjd att läsa de välskrivna texterna som inkommit. Om jag inte visste det tidigare, vet jag det nu: utan förundran får tron inget syre, blir tillvaron platt och ogenomtränglig. Förundran är det fönster som får oss att se rakt in i verklighetens glödande kärna. Världen blir transparent. Vi ser mer än det som synes vara. Just som vi hörde i en av psaltarpsalmerna denna morgon. "*Portar, öppna er vida.*" Hela världen är en port som låter oss skåda Herrens härlighet när den slås upp på vid gavel. Det är ju i honom vi lever, rör oss och är till.

*

Förundran, och tacksamhet, var något många kände när över trehundra präster och pastorer förra veckan samlades i Bjärka-Säby och Vårdnäs till ett ekumeniskt möte som skrev kyrkohistoria i vårt land. Tidskriften Pilgrim inbjöd tillsammans med Linköpings stift och Stockholms katolska stift. Aldrig tidigare har en katolsk biskop och en luthersk biskop gemensamt kallat sina präster till andliga fördjupningsdagar. Och sådana blev det. Präst- och pastorsmötet hade karaktären av reträtt mer än av konferens. Här möttes vi inte i den ekumeniska dialogens tecken, den behövs och pågår oavbrutet, men nu hade vi kommit för att be och söka innersidan av vår kallelse. För att påminnas om att när Jesus första gången kallade herdar till sin kyrka, frågade han inte: "Vill du bli präst?" utan: "Älskar du mig mer än de andra gör?"

Enzo Bianchi, grundare och prior för Monastero di Bose, gästade oss och slog an tonen i ett inledningsanförande som hör till det märkligaste och mästsammaste jag hört på många god dag. Han sa inget nytt, och likväl var det som att många av oss hörde det han sa för första gången, när han i Paulus anda – jag tänker på Timotheosbrevet som vi nu läser i vårt lektionarium – utlade kraven som måste ställas på den som skall vara en herde i Kristi kyrka. Kraven? Ja, ”kärlekens krav”, som Grethe Livbjerg uttrycker det i ett uppriktigt samtal i den utgåva av Pilgrim som snart landar i brevlådan: ”I mötet med Guds oändliga kärlek och rättfärdighet upplever själen sin egen otillräcklighet – även när den gudomliga kärleken har luttrat själen från den sista resten av synd.” Hon säger det visserligen med tanke på skärselden, sådan hon uppfattar den, men samma erfarenhet gör vi gång på gång när Guds kärlek rör vid vårt innersta. Är det inte just i den djupa upplevelsen av egen otillräcklighet som nådens skattkammare öppnar sig? De som, med Simon Petrus på Gennesarets strand, har känt sin absoluta ovärdighet har ofta utgjort kyrkans bästa herdar. Enzo Bianchi kom till oss som en andlig svetslåga. Visserligen blev han tolkad till svenska så att vi skulle förstå vad han sa, men det hade egentligen inte behövts. Hans person var som en *epifani*, en uppenbarelse av det Ord som blir kropp varhelst en människa finner evangeliets pärla och inte tvekar att sälja allt för att äga den.

*

På vår vandring genom det heliga året har vi nu lagt julkretsen bakom oss, och börjat rikta blickarna mot påsken. Vi befinner oss i den så kallade *förfastan*. Den egentliga fastetiden inför påsk inleds med Askonsdagen, som i år infaller den 9 mars, och motsvarar fyrtio dagar – fem veckor som följs av Stora eller Stilla veckan, vilken kulminerar i *De heliga tre påskdagarna* med påsknatten som hela årets absoluta höjdpunkt. Men som den viktigaste av årets fastetider föregås Stora fastan också av en förberedelseperiod, *förfastan*. Med början på 500-talet kom en sådan att förläggas innan själva fastetiden, och omfattade de tre närmast föregående söndagarna med deras mellanliggande veckodagar. Förfastans namn anger dess uppgift: att förbereda hjärtat, tanken och handen för det som kommer. En tid av eftertänksamhet och beredelse för att jag inte skall överrumplas och stå oförberedd när vägen bär ut i öknen, metaforen för omvändelse, omvärdering och omprioritering. Varje resa behöver planering, och under förfastan får vi tänka igenom hur vi vill konkretisera vår fasta.

Stora fastan är som ett långt och utdraget dop. En nedsänkning i den död Kristus dog för att dra upp syndens rot i våra liv, så att vi med honom kan uppstå och dela den eviga saligheten. Det är därför klokt att i tid börja förberedelsen för den långa färden över mörka vatten mot den ljusa påsken. Vad vill jag ha i ränseln under den fyrtio dagar långa färden? Vad vill jag lägga av mig, för att inte tyngas till marken under resan och riskera att aldrig nå målet? Vad är det som börjat ta lite för stor plats i mitt liv, och som jag därför behöver öva mig att avstå från? Eller för att vända på det hela, och lyssna till Jesu fråga: *Vad vill du att jag skall göra för dig?*

Förfastan inleddes förra söndagen med den söndag som kallas *septuagesima* – ordet betyder den sjuttionde – och som infaller i den vecka där det är sjuttio dagar fram till påsk. I kyrkans tradition har förfastans trettio dagar tillsammans med den egentliga fastans fyrtio dagar liknats vid judarnas sjuttioåriga fångenskap i Babel. Under denna tid

tystnade sången och folket hängde sina harpor i pilträden.¹ På samma sätt som Israel inte sjöng lovsång under fångensperioden, tonas lovsången i kyrkans gudstjänst ned under fastan. Söndagens stora lovsånger i mässan, *Gloria* och *Benedicamus*, lyfts bort ur liturgin och inget *Halleluja* sjungs under hela fastetiden. Även i sin gudstjänst fastar kyrkan genom att liturgin skalas av och blir mer återhållsam.

Följande söndag – i år den 27 februari – kallas *sexagesima*, den sextionde, och följs av *fastlagssöndagen*, som signalerar att vandringen upp mot Jerusalem nu tar sin början på allvar. I denna söndags evangelium hör vi Jesus säga till sina lärjungar ”Vi går nu upp till Jerusalem, och allt som profeterna har skrivit om Människosonen skall gå i uppfyllelse.”² Vägen till Jerusalem börjar i Jeriko, där Jesus helar den blinde Bartimaios vid vägkanten när han ropar ut den bön som inspirerat den berömda Jesusbönen: *Jesus, Davids son, förbarma dig över mig.*³

Med fastlagssöndagen inleds *fastlagen*, som består av de tre dagar som nu är kvar till fastans egentliga början i och med askonsdagen.⁴ Fastlagens tre dagar – *fastlagssöndag*, *blåmåndag* och *fettisdag* – brukar i västlig tradition kallas *carne vale*, vilket är latin för ”farväl kött”, ett passande uttryck när vi står på tröskeln till fastetiden! Härifrån kommer den karnevalstradition som utgör ett färgstarkt inslag i många katolska länder och infaller just här. Även i Sverige var det förr dagar som präglades av folkliga lekar och maskeradupptåg, kanske inte alltid med sådant innehåll att det kunde uppfattas som att fastan stod för dörren.

Blåmåndagen har möjligen fått sitt namn efter den blå, eller lila, liturgiska färg som används under fastetiden. Fettisdagen, som omedelbart föregår Stora fastan, kallades förr även *Vita tisdagen*, vilket kom av att det var sista dagen som ägg- och mjölkprodukter var tillåtna. Då festade man extra mycket på vitt bröd och mjölk. Härifrån kommer fettisdagsbullen eller fastlagsbullen, *semlan* som vi numera säger.⁵ Är det någon gång en sådan skall avnjutas är det väl just på denna dag; den hör dock inte till de följande tisdagarna i fastan. Att semlan nu för tiden börjar säljas direkt efter jul är på sitt sätt ganska oskyldigt, men säger ändå något om vår kulturs oförmåga att vänta.

*

Hur bör vi fasta under den tid vi nu är på väg mot? Begreppet fasta syftar i Bibeln i första hand till att avstå från föda, och redan Gamla testamentet talar om olika sätt att göra det. En *sträng fasta*, med total avhållsamhet från både mat och dryck, är i regel mycket kort. David iakttog en sådan när han bad för sitt döende barn.⁶ Längre fastor har ofta karaktären av *partiell fasta*, som till exempel Daniels treveckorsfasta: ”Jag smakade inga läckerheter, jag åt inte kött och drack inte vin...”⁷ Hur fastade de första århundradenas kristna under de fyrtio dagarna inför påsk? En vanlig praxis i urkyrkan var att under fastedagar och fastetider iaktta fasta från

¹ Ps 137:2

² Luk 18:31

³ Luk 18:39

⁴ Fastlag kommer av ordet *fastelavent*, som betyder ”kvällen före fastan”.

⁵ Av latinets *simila*, vetemjöl.

⁶ 2 Sam 12:16.

⁷ Daniel 10:3.

morgonen till nionde timmen, det vill säga klockan tre på eftermiddagen, eller ibland ända tills dagen gick över i kväll. Under dagen intogs därmed ingen föda, och för hela fastetiden gällde att man undvek såväl kött och fisk, som mjölk- och äggprodukter.⁸ När kyrkofäderna behandlar fastan är det slående hur deras vägledning har karaktären av råd snarare än strikta regler som skall följas till varje punkt. Man betonar att den troende skall fasta "om din hälsa tillåter".

Fastan behöver anpassas till den enskildes situation och möjligheter, det gäller här som alltid att urskilja förhållandet mellan bokstav och ande. Som en nutida munk i östkyrkan uttrycker det: "Den som avstår kött men äter dyr fisk och tillagar påkostade vegetariska menyer följer förvisso fastans bokstav men är knappast trogen dess andemening. Den som tillåter sig att äta kött av enkelt slag men avstår från omständlig matlagning, bryter visserligen mot fastans bokstav men kan ändå sägas vara trogen andan i fastetiden." Och han tillägger: "Själva avståendet från viss mat är i sig utan värde om det inte åtföljs av andra, viktigare ting." När pilgrimen Egeria i sina resebrev kommer in på hur fastan tillämpades i Jerusalem mot slutet av 300-talet, ser vi hur samma flexibla förhållningssätt tycks ha varit självklart. Här praktiserades alltifrån en sträng fasta – somliga åt endast på lördagar och söndagar under fyrtiodagarsfastan – till en fasta som innebar att man intog ett mål mat varje kväll. Egeria skriver: "Ingen tvingar på någon hur mycket han bör utföra, utan var och en gör så gott han kan. Den som gör mycket får inget beröm, och den som gör mindre får inget klander."

En yttre väg blir meningsfull först när vi förstår vart den vill leda oss. Traditionen blir oss till liv om den öppnar oss för den helige Andes livgivande kraft. I kyrkor där fastan inför påsk alltid haft en självklar plats, som i katolsk och ortodox tradition, kan man märka hur de andliga lärarna inte sällan påtalar för de troende att poängen med fastetiden inte är att man under en period ålägger sig viss återhållsamhet, enklare mat och dryck, färre nöjen och diverse andra restriktioner, för att efter fyrtio avverkade dagar pusta ut och på nytt unna sig "livets goda". Om vi inte förstår fastans andliga innebörd blir den yttre återhållsamheten fruktlös.

Även om fasta i biblisk mening alltid avser avhållsamhet från mat i någon form, kan begreppet vidgas till att gälla allt som rör kroppens och sinnenas behov. I den tidiga kyrkan framhölls framför allt bukens och tungans fasta. I vår tid är ögats och örats fasta minst lika angelägna. En restriktiv hållning till bruket av olika medier har för många nutida kristna blivit en väg till större klarsyn under fastetiden. På alla områden gäller dock att en enkel men tydlig fasteregeln – så "lätt" att den är möjlig att hålla sig till i fyrtio dagar! – är mer verksam än ambitiösa fasteprogram som efterlämnar högmod hos den ene och missmod hos den andre.

*

⁸ Detta beskrivs i de Apostoliska konstitutionerna vid 400-talets början.

Vi påbörjar alltså snart vandringen mot festernas fest, den stora och heliga påsken, men behöver redan nu kasta en blick längre fram – till vårt sommarmöte som infaller den 9-14 augusti. De två avslutande dagarna av mötet, lördag och söndag, sammanfaller med kommunitetens generalkapitel. Jag vill gärna påminna om att söndagen den 14 augusti sker årets löftesavläggelser i vår kommunitet. Det är, enligt vår nya ordning som beslutades om vid senaste årsmötet, det enda tillfälle under året att avge löfte liksom att förnya sina löften. Även om alla inte kan delta under hela sommarmötet är det därför angeläget att vara med under själva generalkapitlet.

Temat för sommarmötet är nu fastslaget: *"Till dess en brusten värld blir hel."* Det är inspirerat av en rad ur en av tidegårdens hymner, och med detta tema önskar vi lyfta fram sambandet mellan vår gemenskap och spiritualitet och världens helande. Det är aldrig bara för vår egen skull – vår frälsning och uppbyggelse – som vi firar gudstjänst, ber tideböner, åker på retreat och möts till gemenskap. Kyrkan som *eskatologisk* till sitt väsen, det vill säga som närvaron av Guds framtid i den här världen, tvingar oss ständigt ut ur oss själva. Evangeliet har kosmiska dimensioner. Det vi firar i Kristi påsk gäller alla människor – alla som har levt, alla som lever, alla som kommer att leva. Det perspektivet är inte en tyngd som läggs på våra skuldror – det är Herrens lätta, milda och glädjefulla ok, något prästen påminner sig varje söndag när han i sakristian ikläder sig *stolan*, symbolen för Kristi ok. Ingen glädje är större än den vi erfar när Anden drar oss ut ur oss själva, den andre till mötes. Och ingenting kväver oss mer än när vi blir upptagna av vårt eget, de egna reviren och gränserna, och därmed uppfattar de andra som konkurrenter, rivaler och rentav hot. Det är sekterismens grogrund.

Individualismen är ett gissel som vi ihärdigt behöver bekämpa, inte minst i dess fromma skepnader. Den utgör också ett av de mest påtagliga uttrycken för gudstjänstens sekularisering i vår tid. Individualism och privatisering har trängt långt in i våra kyrkor och vårt kristna medvetande, och yttrar sig på sätt som vi inte ens är medvetna om. Upptagenheten vid vår egen frälsning, helgelse, tröst, vederkvickelse och uppbyggelse präglar ofta vår tids gudstjänster, utan att vi reagerar inför det. Vi går till gudstjänsten, tar emot nattvarden och lyssnar till predikan för vår egen fördjupning – inte för världens välgång och för att kyrkan skall bevaras i tron och kärleken under sin pilgrimsfärd på jorden, som det heter i en av de eukaristiska bönerna. Det är här liturgin, som ett firande av Kristi påsk, har sin styrka: om vi verkligen deltar i kyrkans gudstjänst, som ett firande av den händelse som helgar alla andra händelser – Kristi uppståndelse – kan vi omöjligt leva i världen som om den var "förlorad". Hela världen är frälst genom Kristi påsk, och kyrkan är den jäst som bakats in i tillvaron för att allt en dag skall bli genomsyrat av Guds rättfärdighet.

Därför får vi aldrig släppa visionen att våra egna liv, och vår gemenskap, är indragna i det gudomliga skeende som kommer att fortgå "till dess en brusten värld blir hel". I vårt sommarmöte kommer vi att på olika sätt beröra vad denna vision konkret, och på många plan, innebär och hur vi kan vara med och ge den gestalt. Sommarmötet är givetvis öppet inte bara för kommunitetens medlemmar och noviser, utan för alla vänner som vill dela gemenskapen. Det är också ett utmärkt tillfälle att bjuda med vänner som vill bekanta sig med Bjärka-Säby och kommunitetens liv. Förberedelserna är alltså i full gång, med arbetsgrupper som ansvarar för mötets olika delar. Inte minst vill vi lägga särskild vikt vid barnen, som både kommer att ha egna tideböner men också program för olika åldrar. "Mötesgeneral" och samordnare för de olika arbetsgrupperna är Anders Wählberg, och den

som önskar bidra med något eller har tankar kring sommarmötets innehåll kan gärna höra av sig direkt till honom (e-post: anders.wahlberg.011@telia.com).

Så vill jag önska er alla en rik och fruktbar fastetid, med en bön om att längtan efter helandet av vår egen och hela världens brustenhet skall finna ett allt djupare fäste inom var och en av oss.

Er i Kristus förbundne

P.S. Vi får regelbundet frågor om bostäder i Bjärka-Säby, och just nu finns en lägenhet ledig att hyra i Apellunden, det röda huset som är beläget intill Nya Slottet, bakom slottsannexet. För frågor och information går det bra att höra av sig till Hans Söderqvist, som ansvarar för uthyrningen: hans.soderqvist@pingstlinkoping.se. Bostaden blir ledig från 1 maj. För hyra av lägenheten en kortare tid under perioden 10 mars-1 maj, kontakta Elia Mörling: elia.morling@gmail.com.